

«بسمه تعالی»

مسئولیت مدنی پزشک و ضمان او

مرتضی آدمی

دانشجوی دوره‌ی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

منتشر شده در پایگاه نشر مقالات حقوقی، حق گستر

www.haghgostar.ir

مورخ:

۹۲/۳/۲۸

Email: M-adami@yahoo.com

با توجه به برخی مسائل که افراد در طی مراجعه به پزشک با آن روبه‌رو هستند گاهی اتفاق می‌افتد که یک شخص نسبت به معالجه‌ی پزشک خود گلایه‌مند است که برای اشخاص مبهم است که آیا بابت معالجه‌ی پزشک که مدنظر بیمار نبوده می‌تواند طرح شکایت کند یا نه؟ مانند زمانی که پزشک در عمل جراحی با گرفتن رضایت از بیمار یا ولی قانونی او موجب مرگ یا نقص عضو بیمار شده آیا پزشک ضامن دیه و تلف هست یا اجازه‌ی بیمار یا ولی قانونی او ایجاب می‌کند که آنها حقی در مورد شکایت از پزشک نداشته باشند یا اینکه برائت را که پزشکان مطرح می‌کنند در صورت اشتباه دکترا مانند آنجایی که فی‌المثال دکتر در عمل جراحی وسیله‌ای را در شکم بیمار جا بگذارد آیا رضایت بیمار موجب می‌شود که اشتباه دکتر بی‌جواب باشد و نتوان طرح شکایت کرد؟ و اینکه پزشک اگر به صورت رایگان معالجه کند و در این حین خساراتی وارد کند آیا مسئول است یا که جواب خوبی را نباید با بدی داد؟

فصل اول

تعریف مسئولیت مدنی:

هر شخص باید پاسخگوی آثار و نتایج اعمال خویش باشد و هر فرد که موظف به تدارک خسارات به دیگری باشد می‌گویند در برابر او مسئولیت مدنی دارد. و مسئولیت مدنی نوعی مسئولیت حقوقی است.

مبانی مسئولیت مدنی:

نسبت به مبانی مسئولیت مدنی دو نظریه وجود دارد:

الف- نظریه تقصیر

ب- نظریه ایجاد خطر

الف- نظریه تقصیر: وجود رابطه‌ی علیت بین تقصیر و ضرر است. فاعل زیان

وقتی مسئول است که مرتکب تقصیر شده باشد و باید دلایل اثبات آن را بیاورد. در

مسئولیت قراردادی معمولاً اثبات عدم انجام تعهد برای این منظور کافی است. ولی در

مسئولیت قهری تقصیر همیشه برخلاف اصل است و نیاز به اثبات دارد.

در مسئولیت قهری ریشه‌ی این مسئولیت پیمان بین او و زیان دیده نیست بلکه

تخلف از تکالیف قانونی است که برای همه وجود دارد. مانند سرعت غیر مجاز راننده که

باعث خسارت به عابر می‌شود.

ب- نظریه‌ی ایجاد خطر «مسئولیت بدون خطر»

ملاک در مسئولیت بدون خطر رابطه‌ی علیتی است که بین فعالیت شخص و زیان

وارد به شخص دیگری وجود دارد. فایده‌ی این نظر این است که با حذف تقصیر از

زمره‌ی ارکان مسئولیت مدنی دعاوی جبران خسارت آسان‌تر به مقصود می‌رسد.

خطای شغلی

تعریف خطای شغلی: خطایی که در هنگام انجام حرفه‌ی معین به وجود می‌آید که

غالباً تجاوز از روش فنی متعارف مطابق اصول مسلم آن شغل است.

درجه بندی خطای شغلی

الف - خطای عادی: در این خطا ارتباطی با اول فنی آن شغل ندارد. مانند مستی

پزشک در حین معالجه.

ب - خطای شغلی: که بنا بر تعریف فوق در هنگام انجام حرفه مرتکب آن می شود

و با اصول فنی آن حرفه مرتبط و متصل می باشد. مانند آنکه پزشک در تشخیص بیماری دچار اشتباه شود.

نکته: در مورد اول ادعای خسارت آسان تر نسبت به مورد دوم است و مورد دوم

برای اثبات نیاز به مراحل بیشتری است که در ادامه ی بحث توضیح می دهیم.

فصل دوم

مسئولیت پزشک در فقه شیعه

۱- پزشک جاهل: اگر متصدی شغل پزشکی از فن طبابت آگاهی لازم و کافی

نداشته باشد و موجب مرگ یا ضایعه ای شود ضامن دیه یا عضو آسیب دیده خواهد بود

و در حدیثی که از امیرالمؤمنین علیه السلام نقل می کنیم که حضرت فرمودند که بر امام

واجب است که علماء فاسق و پزشکان جاهل را زندانی کند.

زیرا پزشک جاهل دردهای جسمانی و روانی جامعه را نه فقط تخفیف نمی دهد یا

درمان نمی کند بلکه به آنها می افزاید در کتاب الریاض آمده است حکم ضمان پزشک

جاهل از مواردی است که اختلافی در آن نیافته ام و در تبصره ۳ ماده ۲۹ ق.م.ا آمده است

هرگاه بر اثر عدم مهارت قتل یا ضرب یا جرح واقع شود در حکم شبه عمد است و جانی مسئول پرداخت دیه است.

۲- پزشک خطاکار

مطابق اجماع فقهای شیعه هرگاه پزشک دانایی و با ظرافت کافی و به دلیل سهل انگاری مرتکب خطای پزشکی شود و صدمه بزند ضامن است حتی اگر عمل وی با اجازه‌ی بیمار یا ولی او باشد.

در ضمان پزشک حاذق یا عدم ضمان فقهای شیعه دو دسته‌اند:

الف- نظریه شهور: شهید اول معالجه‌ی پزشک متتهی به تلف یا نقص عضو گردد ضامن است اگرچه نهایت کوشش و سعی و احتیاط را نموده و معالجه نیز به اذن بیمار یا ولی او باشد.

استدلال نظر فقها: تلف بیمار مستند به فعل پزشک است و او به طور مستقیم باعث فوت یا نقص عضو بیمار گردیده است و چون طیب قصد فعل او را دارد اما نتیجه را اراده نکرده از مصادیق شبه عمد است.

نظریه‌ی غیر مشهور: پاره‌ای از فقهای امامیه چون ادریس در کتاب السرائر و آیت‌الله مکارم شیرازی در کتاب الفقه بر این عقیده‌اند که چنانچه پزشک حاذق، و معالجه با اجازه‌ی بیمار یا ولی او باشد در صورتی که به فوت یا نقص عضو بیمار متتهی شود پزشک ضامن نیست و دلایل توجیه نظر خود را اینگونه بیان می‌کنند.

۱- از آنجا که پزشک رأساً مبادرت به درمان ننموده و با اذن بیمار بوده که معالجات صورت گرفته. پس پزشک مسئول نبوده و اذن بیمار مسقط ضمان است.

در جواب استدلال بالا مشهور فقها گفته‌اند که اذن در معالجه اذن در اتلاف نیست و بیمار صرفاً درمان و معالجه را اجازه داده است نه فوت یا نقص عضو احتمالی را

۲- مبادرت به درمان از نظر شرع اسلام و دیدگاه عقل امری پسندیده و جایز و در مواردی واجب و هنگامی که نفس عمل جایز باشد در صورت تلف بیمار پزشک ضامن نیست.

در مورد استدلال فوق گفته شده میان جواز و ضمان منافاتی نیست و ممکن است که عملی شرعاً جایز باشد اما برای فاعل ایجاد مسئولیت نماید مانند تأدیب والدین که جایز است ولی چنانچه موجب مرگ شود مسئول هستند.

۳- استناد به آیه هل جزاء الاحسان الا احسان «الرحمن ۶۰» طبق قاعده‌ی احسان هیچ ضمانی بر نیکوکار تحمیل نمی‌شود.

در جواب استدلال فوق باید گفت در صورت فوت احسان مانع از ایجاد ضمان نیست.

۴- روایات عدیده‌ای از ائمه اطهار هست از جمله

روایت یونس ابن یعقوب می‌گوید به حضرت صادق علیه‌السلام عرض کردم مردی دارویی را تجویز یا رگی را قطع می‌کند که ممکن است نتیجه بگیرد یا بکشد. حضرت فرمود: می‌تواند رگ را قطع کند و دارو را تجویز نماید.

دیگر روایت، روایت اسماعیل بن حسن می گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم من مردی عرب هستم و طبابت من عربی است و پول ویزیت هم نمی گیرم و زخم را می شکافم و با آتش می سوزانم. فرمودند باکی نیست و عرض کردم برای آنها داروهای سمی تجویز می کنم و ممکن است که بیمار هم بمیرد. حضرت فرمودند: ولو بمیرد مانعی ندارد.

در جواب استدلال گفته اند که روایت، ناظر به ضمان یا عدم ضمان نیست بلکه ناظر بر جواز اقدام به معالجه و اینکه منجر به فوت بیمار شود. اکنون مبحث دیگری را مورد مطالعه قرار می دهیم که ضمان پزشکی را بهتر برای ما روشن تر کند.

فصل سوم

خطا در قانون مجازات اسلامی

مصادیق فعل مجرمانه یا خطای پزشکی در قانون مجازات اسلامی

تبصره ۳ ماده ۲۹۵ ق.م.ا در اثر بی احتیاطی یا بی مبالاتی یا عدم مهارت یا عدم رعایت مقررات مربوطه قتل یا ضرب یا جرح واقع شود و به نحوی که اگر آن مقررات رعایت می شد حادثه ای اتفاق نمی افتاد، قتل و ضرب و جرح در حکم شبه عمد خواهد بود.

مصادیق خطا:

الف- بی احتیاطی

ب- بی مبالاتی

ج- عدم مهارت

د- عدم رعایت نظامات دولتی

خطا در قانون مجازات اسلامی:

تقسیم‌بندی خطاها که به صورت سبک و سنگین گفته می‌شود. باید گفت که تقصیر به هر درجه‌ای که باشد ایجاد مسئولیت می‌کند و اگرچه در بند ۲ ماده ۴ ق.م.م نظریه درجه‌بندی خطا را تلویحاً پذیرفته ولی هر گاه غفلی که قابل اغماض است دادگاه می‌تواند میزان خسارت را تخفیف دهد. در مورد خطای پزشک و اینکه باید عمل مستند به خطای پزشک باشد وظیفه‌ی مدعی است که باید خطا را اثبات کند.

فصل چهارم

ارکان سه‌گانه مسئولیت پزشک

۱- فعل مجرمانه یا خطای پزشک

۲- نتیجه‌ی جرم یا صدمه‌ی وارده

۳- رابطه‌ی سببیت بین فعل مجرمانه و صدمه‌ی وارده

برای تحقق مسئولیت پزشک سه عنصر ضروری است که به ترتیب به توضیح هر یک می‌پردازیم.

۱- فعل مجرمانه یا خطای پزشکی: خطا در مقابل عمد است و عبارت است از

وصف عملی که فاعل آن دارای قوه‌ی تمییز بوده و به علت غفلت یا جهل یا اشتباه یا بی‌مبالاتی و... مرتکب شده است و در پزشکی خطا عبارت است از نقص وظیفه‌ای که

پزشک مسلط به کار خود دوان مقطع زمانی نسبت به بیمارش در انجام مراقبت از او داشته که منجر به درجاتی از ناتوانی جسمی، ذهنی یا مالی شده باشد.

۲- نتیجه‌ی جرم یا صدمه‌ی وارده: باید در اثر خطای پزشک صدمه‌ای به بیمار

وارد شده باشد و این خود نتیجه‌ی جرم است یعنی که اگر خطاهای پزشکی صدمه‌ای را به دنبال نداشته باشد یعنی فعل انجام شده «خطا» روی بیمار نتیجه‌ای را دنبال نکند پزشک مسئول نیست.

۳- رابطه‌ی سببیت بین فعل مجرمانه و صدمه‌ی وارده: عنصر آخر که باید تحقق

پیدا کند این است که بین صدمه‌ی وارده به بیمار و عمل پزشک باید رابطه‌ی علیت وجود داشته باشد یعنی که خطا مستند به عمل پزشک باشد که باید آن را اثبات کرد.

خطا در پزشکی در هر مرحله‌ای می‌تواند اتفاق بیفتد که به طور مختصر به توضیح

آنها می‌پردازیم:

الف- در مرحله‌ی تشخیص: در این مرحله خطا شامل آزمایشات و ماهیت

بیماری، درجه و مقدار پیشرفت و بقیه‌ی عوامل موثر مانند شرایط خاص بیمار از لحاظ وضعیت سلامت و سوابق بیماری و اثر وراثت بر آن آشنا می‌شود. لازم به ذکر است که از اولین روزگار قضاوت خطا در تشخیص مجازاتی ندارد مادامی که پزشک به اندازه‌ی اجتهاد خویش تعهد خود را انجام داده باشد.

ب- در زمان درمان: که پزشک در طول درمان تا مادامی که مریض بهبود نیافته مسئولیت مراقبت از حال و پیشرفت بهبودی او را دارد. که آن هم وابسته به نوع معالجه و درمان بیماری دارد.

ج- **خطا در فعل:** اطلاع از بنیه بیمار و سن وی و درجه‌ی پیشرفت و قدرت تحمل و حالت روحی و استفاده از روشی که احتمال خطر کمتر برای بیمار داشته باشد.

د- **در زمان معالجه:** استفاده از روش‌هایی که خطر کمتر و توجه به وسایل و امکانات کافی در درمان بیماری که البته با توجه به روش پزشک در درمان عواملی نیز می‌تواند دخالت داشته باشد مانند زمانی که وقت برای معالجه کم باشد یا در موارد اورژانسی که استفاده از وسایل و روش مناسب دیگر موردنظر نباشد.

در علم پزشکی خطاهایی صورت می‌گیرد که در مواقعی قابل جبران و در مواقعی غیر قابل جبران هستند غالباً خطاهای غیر قابل جبران در جراحی‌ها و اعمال مواد بیهوشی که باعث از بین رفتن یا ایجاد و نقص عضو در بیمار می‌شوند حال چند نمونه از خطاهای جراحی و بیهوشی را به اختصار توضیح می‌دهیم.

خطاهای جراحی

وظایف جراح در عمل جراحی

۱- قبل از شروع رضایت کتبی همراه با توضیحات کافی و به بیمار که چه قسمتی

و تا چه اندازه‌ای باید مورد عمل جراحی قرار بگیرد.

۲- استفاده از وسایل و تجهیزات مناسب و کاملاً استریلزه

۳- آشنایی کامل با استانداردها و شیوه‌های عمل

۴- اطمینان از مراقبتهای ثانویه

۵- مواظب باشد که بیماری را اشتباه عمل نکند یا عضوی را اشتباه عمل نکند

۶- مطمئن باشد که وسایل به کار رفته را در عمل بیرون بیاورد

۷- پزشک دیگری را نباید جای خودش مامور کند.

خطاهای بیهوشی

۱- رضایت بیمار و باید نوع و روش بیهوشی را قید کند.

۲- دقت در انتخاب نوع و مقدار دارو.

۳- دقت در هوشبری.

۴- اطمینان از وسایل کار.

۵- مراقبت از بیمار تا مرحله‌ی آخر.

۶- قبل از هوشبری اطمینان از وسایل اولیه در مورد اورژانسی

ضرر برای اینکه قابل مطالبه باشد باید شرایطی داشته باشد که شرایط از این قرار است:

۱- ضرر باید مسلم باشد یعنی باید خسارت را ثابت کند نه ضرر موهونی و خیالی

۲- باید مستقیم باشد یعنی بین فعل زیانبار و ضرر، حادثه‌ی دیگری وجود نداشته

باشد چندان که در عرف از همان فعل ناشی شده است.

سؤالی که پیش می‌آید آیا در جراحی‌ها رضایت بیمار نشانه‌ی بری بودن پزشک از خطاست مانند عمل جرای بینی؟

در پاسخ باید گفت که رضایت بیمار بدین معناست که او ضررهای ناشی از معالجه را متقبل شده است بلکه باید احراز شود. بیمار عملاً با قبول معالجه کلیه خطرات را پذیرفته و حال اگر چنین اراده‌ای از بیمار ثابت شود آیا پزشک از مسئولیت معاف است؟ قاعده این است که رضایت نمی‌تواند صفت خطا را از فعل مدعی علیه «پزشک» بردارد حتی اگر زیان دیده به ضرر وارده رضایت داده باشد. پس اگر پزشک عمل جراحی خطرناکی را بدون ضرورت انجام دهد خطاکار است، حتی اگر بیمار به انجام آن رضایت داده باشد.

فصل پنجم

۱- رضایت

۲- براءت

در بند ۲ ماده ۵۹ در برخورد با عوامل موجه جرم رضایت مجنی‌علیه و اجازه ضمنی موجب عدم مسئولیت کیفری پزشک است و این ماده چنین آمده است اعمال زیر جرم محسوب نمی‌شود:

هر نوع عمل جراحی یا طبی شروع با رضایت شخص یا سرپرستان یا نمایندگان قانونی و رضایت موازین علمی و فنی و نظامات دولتی و در موارد فوری اخذ رضایت

ضروری نخواهد بود و اعمال جراحی در شرایط عادی ممکن است موجب مسئولیت کیفری پزشک شود و با وجود شرایط زیر جرم نخواهد بود:

۱- عمل باید ضرورت داشته باشد یعنی به خاطر درمان و قصد معالجه داشته باشد نه کسب تجربه و مرجع تشخیص عرف است.

۲- شخصی که مورد جراحی یا درمان قرار می‌گیرد رضایت داشته باشد که در مواقع ضروری اخذ رضایت لازم نیست.

۳- موازین فنی و علمی حاکم بر حرفه‌ی پزشکی و نظامات دولتی مربوطه رعایت شود.

در جایی که این جمله باعث تلف جان یا نقص عضو یا خسارت مالی شود. در پزشک حاذق مؤید این استدلال است که خطای پزشک باعث و علت تامه ورود خسارت باشد و اگر نه به علت طبیعت بیمار یا نقص علوم پزشکی یا حوادث غیر مترقبه و... باشد او باعث وجود و سبب خسارت نمی‌باشد به همین علت که در ماده ۳۲۰ ق.م.ا با پیروی از همین اصل مقرر می‌دارد هر گاه ختنه کننده در اثر بریدن پیش از مقدار لازم موجب جنایت یا خسارت شود ضامن است اگرچه ماهر بوده باشد و مبنای مسئولیت در این ماده تقصیر است. ماده ۳۲۱ ق.م.ا در خصوص ضمان دامپزشکان آمده است هرگاه بیطار و دامپزشک هرچند متخصص باشند در معالجه‌ی حیوان هرچند با اذن صاحب باشند موجب خسارت شود ضامن است.

سؤال پیش می‌آید که آیا رضایت زیان‌دیده می‌تواند خطای پزشک را تحت پوشش خود قرار دهد و اثر خطای او را از بین ببرد؟ خیر نمی‌تواند تحت پوشش قرار دهد و گاهی اوقات رضایت زیان‌دیده به ضرر، خطا از ناحیه‌ی اوست و خطای او مسئولیت مدنی را کاهش می‌دهد. مثلاً در جایی که علیرغم نصیحت پزشک به عدم انجام عمل جراحی خطرناک راضی به ضرر می‌شود و این رضایت خطا محسوب می‌شود و مسئولیت پزشک را تخفیف می‌دهد. ولی اگر این رضایت او با اغوا و فریب پزشک حاصل شده باشد این رضایت خطا نیست و نمی‌تواند مسئولیت پزشک را کاهش دهد.

حالت مهم آنجا که خطای بیمار نتیجه‌ی پزشک باشد در این حالت پزشک مسؤل ضررهایی است که به بیمار وارد شده است بنابراین اگر مشاوره‌ای و راهنمایی اشتباه پزشک، بیمار را دچار خطا در معالجه کند پزشک مسؤل پرداخت خسارت به‌طور کامل است. و لازم به یادآوری است که در مورد اذن و رضایت مریض برای معالجه فقهای شیعه اذن را فقط مسقط حق قصاص می‌دانند و معتقدند که اذن موجب سقوط دیه نمی‌گردد مگر آنکه طیب قبل از درمان براءت حاصل کرده باشد. و شاید بد نباشد در ادامه اشاره‌ی مختصری به رضایت‌ها داشته باشیم.

اخذ رضایت در مواد فوری و ضروری لازم نیست و در مورد کودکان اجازه‌ی ولی و قیم و پدر و جد پدری لازم است.

رضایت زن و شوهر: برای هیچ شخصی رضایت همه لازم نیست ولی در مورد نحوه‌ی عمل بر روی فرد برای توانایی بارداری راه مطمئن گرفتن رضایت همسر و در مورد بستن لوله رحم و سقط جنین و پیوند اعضا رضایت هر شرط است.

در مورد عقب افتادگان و بیماران ذهنی رضایت قیم آنها کافی است و نوعی دیگر از رضایت در مورد شخصیت دکتر که بیمار خود دکتر را تعیین می‌کند و بعد پزشک دیگری برای معالجه که موردنظر بیمار نبوده برود مسئول خسارات و صدمات وارده می‌باشد.

در موضوع رضایت بحثی نیز وجود دارد که اگر پزشک از رضایت توافق شده با بیمار تجاوز کند مسئول است یا نه؟ مانند آنجایی که دندانپزشک در حین ترمیم یا کشیدن دندان متوجه دندان خرابی دیگر شود نمی‌تواند آنرا کشیده یا ترمیم کند هر چند که احتیاج به معالجه دارد. یا در موارد دیگر مانند عمل آپاندیس که پزشک متوجه غده‌ای در شکم بیمار می‌شود که احتیاج به عمل جراحی دارد سؤال اینجاست که آیا پزشک می‌تواند عمل کند یا نه؟ و یا اگر در حین عمل مشکلی پیش بیاید آیا مقصر است یا نه؟ بین حقوق‌دان‌ها اختلاف نظر است که بهترین راه‌حل فوریت و غیر فوریت است که اگر عمل فوریت داشته باشد پزشک مکلف است برای نجات بیمار به انجام عمل دوم مبادرت ورزد و موجب مسئولیت پزشک نمی‌گردد.

رضایت نیز به دو صورت است که:

الف) **ضمنی یا تلویحی:** رضایت که با عمل بیمارستان داده می‌شود مانند مراجعه به دندانپزشک.

ب) **صریح:** که همان کتبی است و در صورت رضایت شفاهی در حضور دو شاهد معتبر همان ارزش رضایت مکتوب را دارد.

برائت

تعریف برائت: خالی بودن ذمه شخصی معین از تعهد را گویند خواه اساساً ذمه‌ی شخص در مقابل شخص معین دیگر از اول مشغول شود یا فارغ‌الزمه شود. در ماده‌ی ۲۸۹ ق.م.ا. ابراء را چنین تعریف می‌کنند. ابراء عبارت است از این‌که دائن از حق خود به اختیار صرف‌نظر کند. ابراء عملی حقوقی تبعی است و لذا اگر بعد از سقوط دین یا پیش از تحقق دین واقع شود بدون موضوع و بی‌اثر است. همان‌طور که قبلاً گفته شد نظر مشهور فقهای امامیه اجازه‌ی بیمار اجازه‌ی معالجه است نه اتلاف و اجازه تنها رافع مسئولیت کیفری است و از سیاق ماده ۵۹ ق.م.ا. که تصریح می‌نماید اعمال زیر جرم وجوب نمی‌شود.

هر نوع عمل جراحی یا طبی مشروع باید با رضایت بیمار باشد و برای رفع مسئولیت مدنی باید برائت از بیمار گرفته شود.

ماده‌ی ۳۲۲ ق.م.ا. تنها اخذ برائت را رافع مسئولیت مدنی پزشک می‌داند.

شرط برائت یعنی معاف شدن از ضمان ناشی از احتمال خطر باعث می‌شود تا پزشک از اثبات احتیاط به وسیله‌ی خود او و انتساب خطر به عامل خارجی معاف گردد.

با وجود چنین شرطی بیمار یا بازماندگان باید بی‌مبالاتی و عمد پزشک را مطابق قواعد عمومی ثابت کنند.

سؤالی که مطرح است این است که چگونگی تشخیص و مقصر بودن پزشک کدام است؟

تقصیر بر اساس تبصره‌ی ماده ۳۳۶ ق.م.ا.بی احتیاطی و بی‌مبالاتی و... است حتی اگر از مریض یا ولی او براءت حاصل کند.

زیرا کاربرد براءت اخذشده صرفاً در حالت عدم تقصیر پزشک است البته لازم به تذکر مجدد نیز هست که براءت در صورتی موثر است که پزشک در اعمال خود مرتکب تقصیر عمدی یا در حکم آن نشده باشد و هیچ شرطی برای پزشک این مصونیت را ایجاد نمی‌کند که مسئول تقصیرهای آشکار خود نباشد.

در مورد طبابت‌های کنونی که به شکل نسخه‌نویسی انجام شده و مریض داروهای تجویز شده توسط پزشک را مصرف می‌کند را نیز مشمول همین قواعد است و در تحریرالوسیله آمده است در این قبیل طبابتها برعکس اعمال جراحی تلف به صورت به المباشره به پزشک نیست اما در این قبیل موارد هم پزشک از باب سبب یا حتی از باب غرور ضامن است.

لازم به ذکر است که گفته شده در مواقع اورژانسی که به مفهوم فوریت در زمانی که بیمار نتواند طرف مشاوره قرار بگیرد مرجع تشخیص فوریت وظیفه پرسنل بهداشتی و در غیر این صورت احراز فوریت با دادگاه است.

فصل ششم

طرح چند سؤال:

آیا در حالتی که بیمار توسط پزشک، مجانی معالجه شود و خساراتی وارد شود آیا

مسئول است؟

این سؤال برای آنجایی است که متصدی وسیله‌ی نقلیه مسافری را مجانی جابجا

کند و در راه آسیب ببیند آیا متصدی مسئول است؟

جواب: بلی.

ولی به صورت قهری است نه قراردادی و متضرر باید تقصیر راننده را اثبات کند و

برای بیمار نیز به همین منوال است.

سؤال دیگر که اگر پزشک از همکاران و پرستاران کمک بجوید آیا او مسئول

خطای ایشان نیز می‌باشد یا خیر و یا در معالجات از وسایل و ابزار استفاده می‌نماید آیا

مسئول ضررهایی است که از این اشیاء به بیماران وارد می‌شود یا خیر؟

در مورد قسمت اول با توجه به ماده ۱۲ ق.م.م کارفرمایانی که مشمول قانون کار

هستند مسئول جبران خساراتی هستند که از طرف کارگران آنان در حین انجام کار یا

مناسب با آن وارد شده است.

محاکم در تطبیق قواعد «مسئولیت بر پزشکان رای داده شده که پرستاری که

دستورات اشتباه پزشک را انجام می‌دهد خطای پزشک و اشتباه پرستار در انجام

دستورات به تنهایی مسئول است ولی این حکم احتیاج به تجویز و تحلیل دارد تا بتوان با

مبادی صحیح قانونی تطبیق داد. و در مورد قسمت دوم مسئولیت در مورد اشیاء دخالت باید موثر باشد یعنی در ایجاد خسارت عامل اصلی باشد به طور مثال چاقوی جراحی جدا از دست جراح نیست و هم اندازه که پزشک متعهد به حفاظت از دست خود است به حفاظت از چاقو را دارد بنابراین اشیائی که دارای آثار ذاتی هستند و انسانها آنها را حرکت می دهند مانند اشعه و... مشمول این تعریف می گردند و پزشک مسئول است.

نتیجه گیری

با توجه به نکات گفته شده در متن پزشک باید قبل از درمان از بیمار رضایت اخذ نماید و این رضایت موجب می شود که مسئولیت کیفری از پزشک ساقط شود. یعنی اگر در صورت بی مبالاتی یا بی احتیاطی و عدم رعایت نظامات دولتی و قانونی خطایی از پزشک سر بزند شامل خطای شبه عمد است و قصاص از او برداشته می شود و اگر علاوه بر رضایت از بیمار براءت اخذ کند از مسئولیت مدنی نیز بری می شود البته این بدان معنا نیست که پزشک اگر براءت بگیرد در عمل، آزاد برای هرگونه حرکتی و اشتباهی باشد بلکه براءت مانع از ایجاد ضمان نیست یعنی با وجود براءت و در صورت اشتباه پزشک، او مقصر و مسئول جبران خسارت وارده است.

فهرست منابع

- پوربافرانی، حسن. جرایم علیه اشخاص.
- کاتوزیان، ناصر. مسئولیت مدنی، ش ۲۱۲.
- طوسی، محمدبن حسن. التهذیب الکلام، ج ۲، ص ۳۱۹.
- نجفی، محمدحسن. جواهرالکلام، ج ۴۲، ص ۴۶.
- سماواتی، حشمت‌الله. خسارات ناشی از عدم انجام متعهد، ص ۷۳.
- شیرازی، آیت‌الله مکارم. الفقه، ج ۹، ص ۷۷.
- شعاع‌پوریان، سیاوش. مسئولیت مدنی ناشی از خطای شغلی پزشک.
- ایمانی، محمدرضا. بررسی جرایم و مجازات‌های پزشکی در ایران.